

УДК 378.018.43

**УЗАГАЛЬНЕНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА:
КОНТЕКСТ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСА ПЕДАГОГА В СВІТІ**

Безпалова Анастасія

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор Пасічник Н.О.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира

Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті проаналізовано процес професійного зростання вчителя, який є важливою складовою для розвитку сучасної освіти. Розглядаються різноманітні підходи до впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, їх роль у підвищенні кваліфікації вчителів та розвитку їх професійних компетенцій. Особливу увагу приділено методам і формам використання цифрових платформ, онлайн-курсів, мультимедійних засобів, а також інструментів для дистанційного навчання. Інтеграція таких технологій сприяє не лише удосконаленню педагогічної практики, а й розвитку критичного мислення, креативності та комунікаційних навичок вчителів, що, в свою чергу, впливає на якість навчання учнів. Акцент робиться на необхідності формування у вчителів навичок самостійного навчання, адаптації до змінюваних умов освіти та постійного професійного самовдосконалення.

***Ключові слова:** освітня технологія, моніторинг досягнень, професійний розвиток, онлайн-курси, інклюзія, платформи для навчання, інтерактивне навчання.*

**GENERALIZED PORTRAIT OF UKRAINIAN TEACHERS:
CONTEXT OF THE SOCIAL STATUS OF A TEACHER IN THE WORLD**

Bespalova Anastasia

Scientific supervisor: Doctor of Historical Sciences,

Professor Pasichnyk N.O.

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytskyi,
Ukraine*

The article analyzes the process of a teacher's professional growth, which is a crucial component for the development of modern education. Various approaches to integrating innovative technologies into the educational process, as well as their role in enhancing teachers' qualifications and developing their professional competencies, are considered. Special attention is given to methods and forms of utilizing digital platforms, online courses, multimedia tools, and distance learning resources. The integration of such technologies contributes not only to the improvement of pedagogical practices but also to the development of teachers' critical thinking, creativity, and communication skills, which, in turn, impacts the quality of student learning. Emphasis is placed on the need for teachers to cultivate skills for independent learning, adaptability to changing educational conditions, and continuous professional self-improvement.

***Keywords:** educational technology, achievement monitoring, professional development, online courses, inclusion, learning platforms, interactive learning.*

Постановка проблеми. Війна в Україні зумовила значні людські втрати, матеріальні збитки та призвела до дестабілізації функціонування всіх сфер економіки та багатьох аспектів суспільного життя. Однією з найбільш вразливих сфер стала освіта, яка є значущою складовою соціально-гуманітарного і людського капіталу країни і від розвитку якої залежить майбутнє нашої країни. Під час війни порушується принцип доступності й безпечності освіти, зазнає руйнувань освітня інфраструктура, збільшуються освітні й навчальні втрати, поглиблюються навчальні розриви, що неминуче позначається на якості освіти, змінюється психоемоційний стан усіх учасників освітнього процесу. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз. Заклади освіти стикаються з викликом гарантувати безпеку, доступність, надійність, безбар'єрність та інклюзивність освіти в надзвичайно складних умовах повномасштабного вторгнення. Значну частку цих «гарантій» забезпечують і реалізують вчителі закладів загальної середньої освіти.

Аналіз досліджень та публікацій. Міжнародні організації [1–3], державні та громадські інституції в Україні [6–15] активно вивчають різноманітні аспекти впливу війни на функціонування системи української освіти й науки в цілому, та системи загальної середньої освіти, зокрема. Але, на нашу думку, додаткового вивчення потребує дослідження функціонування конкретного закладу загальної середньої освіти в умовах війни та особливості праці педагогічних працівників цього закладу (умови праці, педагогічна діяльність, психоемоційний стан) [16–18].

Мета дослідження – визначити особливості актуального узагальненого портрету українського вчителства.

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. «Якість системи освіти не може перевищувати якість її вчителів» – саме цей афоризм стає актуальним після проведення фондом Varkey Foundation 2013 року міжнародного дослідження «Global Teacher Status Index (GTSI13)» (Глобальний індекс статусу вчителів). Це була перша комплексна спроба

порівняти статус вчителів в різних країнах світу [3]. Результати дослідження, яке проводилося в 21 країні, через опитування 1000 респондентів (представники громадськості) виявили, що в усіх досліджуваних країнах вчителі мають середній статус, на рівні соціальних працівників, при цьому найвищий статус мають вчителів у Китаї, а найнижчий – в Ізраїлі та Бразилії. Засновник фонду Санні Варки так сформулював основне завдання фонду та моніторингового дослідження статусу вчителів: «Розвиток платоспроможності та статусу вчителів сприятиме підвищенню якості викладання та покращенню результатів освіти учнів» [3]. 2018 року пройшов другий етап міжнародного дослідження статусу вчителів. Завдання дослідження були суттєво розширені та передбачали: 1) дослідити статус вчителів порівняно з іншими професіями; 2) окреслити соціальне становище вчителів; 3) визначити суспільну думку щодо зарплати вчителів та їхнього навантаження, а також чи повинна існувати залежність між зарплатою вчителів та успішністю їх учнів; 4) ступінь довіри суспільства до вчителів щодо якісної освіти учнів; 5) чи заохочують батьки своїх дітей до вчительської професії; 6) чи формують батьки шанобливе ставлення своїх дітей до вчителів; 7) чи існує залежність між оплатою праці вчителів, продуктивністю їх праці та освітніми результатами учнів.

Дослідження Глобального індексу статусу вчителів 2018 році (GTSI 2018) охопило 35 країн, і в ньому взяли участь понад 1000 респондентів. Вибірка – квотна, з балансуванням за віком, статтю та регіоном. Рівень навчальних досягнень учнів визначався на основі результатів міжнародного моніторингового дослідження PISA (різних циклів). Основні результати дослідження статусу вчителів (GTSI 2018).

1. Вчителі мають середній рівень поваги (7 місце з 14 професій). У більшості країн респонденти вважають, що соціальний статус вчителів найбільш схожий на соціальний статус соціального працівника або бібліотекаря.

2. Педагогічна діяльність не вважається соціально престижною, не посідає особливо високих позицій ані в рейтингах поваги, ані в рейтингах оплати праці. У межах вчительської професії найвищий рейтинг мають директори шкіл, потім вчителі старшої і середньої ланки, а лише потім вчителі початкової школи.

3. Близько 50% респондентів заявили, що вчителі повинні отримувати заробітну плату відповідно до успішності їхніх учнів. Майже в усіх країнах респонденти не уявляють реальної зарплати вчителів (в окремих країнах респонденти вважають, що вона нижче за реальну в освітній сфері, в інших – навпаки). У більшості країн фактична заробітна плата вчителів була нижчою (на 40–60%), ніж ж та, яку респонденти вважали справедливою. У випадку США та Великої Британії запитання про справедливість показує, що люди думають, що справедлива оплата праці передбачає підвищення зарплати вчителів на 23% (у Великій Британії) і на 16% (у США). У всіх 35 країнах близько 50% людей вважають, що вчителі повинні отримувати заробітну відповідно до успішності їхніх учнів. У Єгипті цей показник становить 78%, що є найвищим показником серед 35 країн.

4. Існують значні контрасти між країнами в тому, наскільки батьки заохочують молоде покоління стати вчителями. Простежується залежність, чим вищий рівень поваги до вчителів, тим більша ймовірність того, що людина в цій країні заохочуватиме свою дитину здобувати професію вчителя. Відповідно, в таких країнах як Китай, Малайзія і Тайвань, що мають вищий рівень поваги до вчителів, батьки заохочують своїх дітей стати вчителями. Проте в Ізраїлі чи Бразилії батьки не заохочують своїх дітей до цього виду діяльності.

5. Майже в усіх країнах громадськість систематично недооцінює кількість годин, які працюють вчителі. Країни, де вчителі працюють найдовше – це Японія, Нова Зеландія, Уганда, Велика Британія та Сінгапур. Вчителі в Малайзії працюють вдвічі менше ніж у вищеназваних країнах.

6. По всій Європі спостерігається високий рівень песимізму щодо поваги учнів до вчителів, порівняно з країнами Азії, Африки та Близького Сходу.

7. При оцінюванні якості національної освітньої системи за 10-бальною шкалою середній бал для всіх країн склав 5,9. Сім країн (Єгипет, Бразилія, Перу, Туреччина, Угорщина, Греція та Панама) оцінюють свою освітню систему нижче 5, що означає, що вони сприймають свою система освіти як неякісну. Фінляндія, Швейцарія та Сінгапур знаходяться на вершині оцінювання власної освітньої системи та високу якість навчальних досягнень учнів пов'язують з якістю освітньої діяльності вчителів, орієнтуючись при оцінюванні учнівських досягнень на результати PISA–2018.

8. Існує пряма залежність між заробітною платою вчителя та результатами навченості учнів (тобто, чим зарплата вчителя в країні, тим вищі навчальні досягнення учнів). Проте, на нашу думку, це питання потребує додаткового вивчення, оскільки часто вища зарплата вчителя пов'язана з рівнем розвитку економіки, або пріоритетністю освітньої сфери в країні.

Таким чином, результати міжнародного дослідження статусу вчителів GlobalTeacher Status Index, яке в 2018 році провів фонд The Varkey Foundation, показав середній статус вчителів на думку громадськості, ієрархічність цього статусу залежно від посади в школі або рівнів шкільної освіти, значну відсутність поваги до вчителів з боку учнів і нижчу за справедливу фактичну зарплату вчителів. Існує позитивний зв'язок між статусом учителя і міжнародною успішністю учнів, тобто країни, в яких високий статус вчителя (Китай, Тайвань і Сінгапур), мають кращі навчальні результати учнівства (виняток складають країни Туреччина та Індонезія, де статус педагогічних працівників високий, а навчальні досягнення учнів низькі).

Україна не брала участь в міжнародному дослідженні статусу вчителів (GlobalTeacher Status Index) ні в 2013, а ні в 2018 рр. Проте МОН України 2021 року провело інтернет-опитування серед учасників освітнього процесу, які відносили себе до різноманітних зацікавлених груп: батьки, вчителі, члени сімей, де є вчителі та інші небайдужі до освітньої сфери громадяни.

Опитування відбулось у межах національної кампанії «Класний вчитель». В опитуванні взяли участь 642 респонденти з усіх регіонів України [8]. Опитування не було соціологічним, оскільки не можна було контролювати вибірку; його метою було з'ясувати, що суспільство очікує від вчительства.

Опитування виявило такі моменти неузгодженості очікувань: 1) батьки сприймають вчителя, як людину, яка виховує їхніх дітей, а педагогічні працівники позиціонують себе як фахівців, які сприяють формуванню у учнів певних компетентностей; 2) батьки вважають, що саме вчителі є найважливішими учасниками освітнього процесу, а вчителі думають, що найвпливовішими учасниками є адміністрація шкіл і Міністерство освіти і науки України. В цілому рейтинг впливу вибудувався такий – вчителі, адміністрація школи; Міністерство освіти і науки України; учнівство; батьки; громадськість. Проте, оцінка і батьків, і вчительства збіглася при визначенні найважливіших завдань, що стоять перед школою – це: по-перше, комфортне та безпечне перебування в школі; по-друге, психологічний розвиток дитини; по-третє, отримання учнями емоційного задоволення від навчання. Окреслилася лише така відмінність – головним для вчительства є безпечні умови перебування у школі, а для батьків – турбота про здоров'я та емоційний стан учнів (63,3%).

Таким чином, результати інтернет-опитування виявили незначні відмінності щодо думки про ідеального вчителя різних учасників освітнього процесу.

Також, при характеристиці сучасного вчителя необхідно врахувати теперішні освітні реалії «цифрової освіти», коли дистанційне й змішане навчання стали реаліями нашого часу. Вчителів змушені під впливом незворотних обставин швидко адаптуватися до змін, здобувати нові цифрові навички, вносити термінові корективи в організацію освітнього процесу та форми взаємодії з учнями. Сучасні вчителі використовують широкий арсенал цифрових інструментів, що забезпечують навчальну, дослідницьку, пізнавальну діяльність вчителя. Це, по-перше, інструменти для роботи в

інтернеті (інструменти для організації спілкування електронною поштою, для здійснення пошуку, для аудіо та відео зв'язку в Інтернеті, програми для он-лайн перекладу та конвертації даних, інструменти для проведення опитування через мережу Інтернет, інструменти для роботи з он-лайн документами та хмарними сховищами даних тощо); по-друге, інструменти для роботи з електронними документами (для роботи з текстовими документами, електронними таблицями, презентаціями, буклетами, постерами тощо); по-третє, інструменти для організації роботи вчителя (календар, ресурси для оцінювання, планування уроку, конспектування тощо); по-четверте, інструменти збирання даних та формувального оцінювання; по-п'яте, інструменти для дослідження та пошуку; по-шосте, інструменти для роботи з мобільними пристроями для навчання [9, с. 57–58]. Різноманітні зміни (змісту освіти, форми освіти, форми взаємодії з учнями, ведення діловодства тощо) потребує постійного вдосконалення майстерності педагогічних працівників, безперервної освіти й самоосвіти. В цих реаліях, вчителю потрібно оволодівати не лише фаховими, а й знаннями й вміннями суміжних сфер (психології, соціології, культурології, арт-терапії), а також надпрофесійними соціально-комунікативними навичками (критичне мислення, комунікабельність, управління часом, гнучкість, лідерство). Також, сучасний вчитель володіє соціальною компетентністю, є культурно й професійно мобільний.

Згідно Професійного стандарту «Вчителя закладу загальної середньої освіти», визначено трудові функції, компетентності, знання, уміння та навички, комунікація, відповідальність і автономія вчителя ЗЗСО. У Професійному стандарті зазначається, що процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти є цілісними й наскрізними, а їхня єдність забезпечуються вищеподаними компетентностями, котрі необхідні для виконання всіх трудових функцій вчителя ЗЗСО. У свою чергу компетентності вчителя базуються на його особистісних ціннісних орієнтаціях.

Для «змалювання» актуального портрету українського вчителя, проаналізуємо статистичну інформацію [15]. Середній вік вчителя 46,1 роки (на Рис. 1 ця інформація представлена в національній перспективі по областях, станом на поточний період, по всім типам територіальних громад). Вікові відмінності між вчителями, які працюють в обласних центрах, міських, селищних і сільських територіальних громадах коливається в межах 1 року. Частка вчителів-жінок – 85,2% (на початок 2022 року частка вчителів-жінок складала 83,8%). За категоріями розподіл такий: частка вчителів без категорії – 5, 2%, з категорією спеціаліст – 17,7%, частка вчителів 1 категорії – 11,8%, частка вчителів 2 категорії – 23,8%, частка вчителів вищої категорії – 41,5%. Середня наповнюваність шкіл – 173,8 учня; середня наповненість класів – 14.0 учнів (з яких: середня наповненість 1-4 класів – 13, 8 учня, 5-9 – 14,6 учня, 10-11 – 13,3 учня).

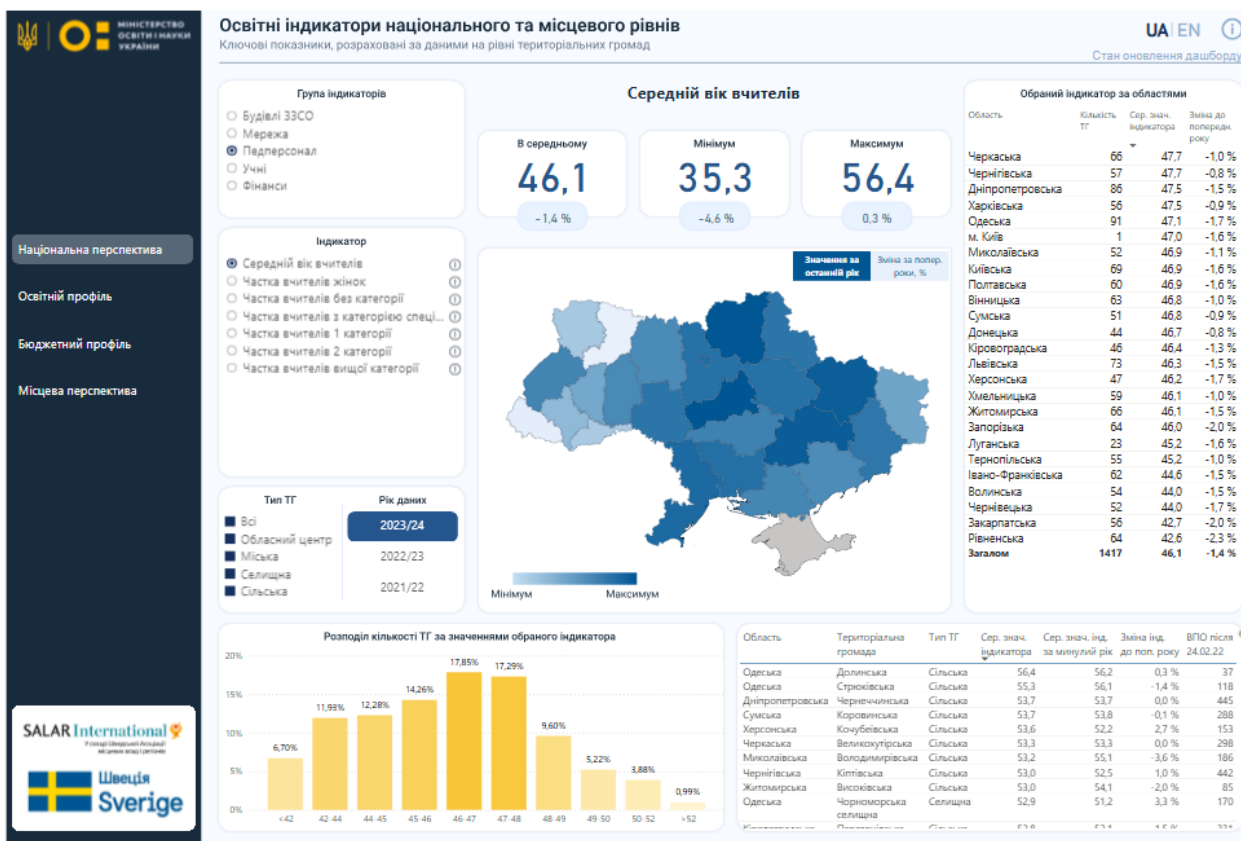

Рис. 1. Середній вік вчителів

Протягом 2018–2023 роки кількість учительства у містах зменшилася на 10,9 %, а в селищних і сільських територіальних громадах – на 22,8 %. Також, на жаль, зменшується чисельність молодих вчителів віком до 30 років – на 4

% за три попередні роки. Зменшення чисельності вчителів можна пояснити не лише оптимізацією шкільної мережі та скороченням чисельністю учнів, а також тим, що рівень офіційних зарплат в галузі освіти нижче, ніж в середньому по Україні. За даними Держстату, в Україні працює 439701 учитель, кількість учнів у закладах загальної середньої освіти всіх форм власності становить 3 906174 осіб, тобто на одного вчителя припадає всього 9 учнів (8,8).

За даними Держстату України середня заробітна плата в освіті, станом на червень 2024 року становить 13849 грн., у середньому по економіці – 19927 грн., тобто середня зарплата в галузі освіти на 31% нижче ніж в середньому по країні. А для молодого вчителя без категорії та стажу зарплата буде 10 789 грн; для вчителя другої категорії – 13 311 грн; для вчителя першої категорії — 14 255 грн; для вчителя вищої категорії — 15 196 грн. При цьому з січня 2022 року по січень 2024 року середня зарплата в освіті зросла на 20,5 %, а середня зарплата по економіці в цілому – підвищилась на 36,7% [6]. Якщо врахувати індекси споживчих цін за 2020-2024 рр. (126,6 у 2022 році, 105,1 у 2023 році, 106,5 –у 2024 році, то індекс споживчих цін за цей період складає 1,4, відповідно гривня знецінилась на 29%, тому лише з урахуванням зростання індексу споживчих цін зарплата в освітній сфері повинна становити мінімум 16084 грн.). Вчителі намагаються збільшити свої доходи за рахунок репетиторства.

У межах практичної частини нашого магістерського дослідження ми провели анкетування педагогічних працівників Одеського ліцею № 16 Одеської міської ради Одеської області. Цей блок питань, складеної нами анкети був пов'язаний з престижністю педагогічної праці, рівнем оплати праці, комфортністю праці та штрихами до «портрету» українського вчителя. Вчителям було запропоновано відповісти на наступні питання. Опитування проводилося з використанням гугл-форми.

1. Чи вважаєте ви роботу вчителя престижною?

2. Чи формують батьки шанобливе ставлення до вчительства? Чи відчуваєте ви шанобливе ставлення до вашої діяльності з боку учнів?
3. Чи відчуваєте ви повагу з боку суспільства до педагогічної праці?
4. Чи вважаєте ви вашу зарплату вчителя гідною?
4. Чи вважаєте ви, що надаєте якісні освітні послуги?
5. Чи займаєтесь ви репетиторством?
6. Чи отримуєте ви задоволення від своєї роботи?
7. Як ви оцінюєте умови вашої праці? (Достатні, на середньому рівні, вимагають покращення).
8. Чи отримували ви погрози за останній рік від батьків, колег, учнів? (Які саме?)
9. Підберіть 2–3 речення, які на вашу думку відображають сучасного українського вчителя.

В опитуванні взяли участь 91,11% вчителів Одеського ліцею № 16 Одеської міської ради – 41 педагогічний працівник.

Наведемо основні результати опитування. 51,1 %: (23 особи) вважають свою роботу престижною. Проте припускають, що батьки учнів в своїй більшості не прикладають зусиль для формування шанобливого ставлення до вчительства та 31 вчитель відзначив недостатньо шанобливе ставлення до власної педагогічної діяльності з боку учнів (порушують дисципліну, відмовляються вчитися, застосовують неформальні висловлювання та погрози щодо вчителів тощо). Значна частина опитаних вчителів (78,05%) не відчувають повагу з боку суспільства до своєї праці та 97,56% (40 педагогічних працівників) вважають свою зарплату вчителя низькою та «негідною» вчительської праці. 31 особа з опитаних респондентів (75.6%) вважає, що надає якісні освітні послуги; 28 вчителів з 41 опитаних займаються репетиторством. Задоволення від педагогічної праці отримує менше 30% опитаних вчителів. 10 педагогічних працівників ліцею оцінюють умови праці на середньому рівні, 8 – на достатньому, а 23 особи вважають, що вони

вимагають покращення. «Малюючи портрет» сучасного вчителя, колеги застосували такі оптимістичні висловлювання:

- цілеспрямована особистість, яка любить дітей і свою роботу;
- той, хто випереджає час та інколи навіть власні можливості;
- впевнений, рішучий, наполегливий з великою працездатністю;
- особистість, яка розуміє, що від її праці залежить майбутнє;
- той, хто спробує зрозуміти інших і вміє йти на конструктивну взаємодію.

Нажаль, при характеристиці сучасного вчительства, були й песимістичні характеристики, пов'язані з втратою мотивації до ефективної педагогічної праці, психологічного виснаження, незадоволеністю батьками та учнями та бажанням змінити сферу діяльності.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Таким чином на сучасному етапі відбувається трансформація образу вчителя як на нормативному рівні, так і в суспільній свідомості. Від вчителя на нормативному рівні вимагається наявність необхідних компетентностей для виконання трудових функцій, які базуються на його ціннісних орієнтаціях і фаховій освіті. Батьки очікують від вчителів наставництва, психологічної підтримки, забезпечення фізичної безпеки освітнього середовища, консультування, тьюторства. Проте, вчителі часто не відчують себе соціально захищеними та соціально значущими.

Список використаної літератури

1. Hammana D. et al. Using possible-selves' theory to understand the identity development of new teachers. *Teaching and Teacher Education*. 2010. Vol. 26. pp. 1349–1361.

2. Hanushek, Eric A. and Ludger Woessmann. 2020. *The Economic Impacts of Learning Losses*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/education/Theeconomic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>

3. The State of School Education. One Year into the COVID Pandemic.
URL: https://read.oecd-ilibrary.org/education/the-state-of-school-education_201dde84-en#page3.
4. Архіпова Н.Ю., Ткач О.В., Каргіна Н.В. Портрет сучасного вчителя у новій цифровій реальності. Українські студії в європейському контексті. №6. 2023. С. 57–58
5. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти. Київ: УЦОЯО, 2023. 31 с. URL: <http://surl.li/goznk>
6. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Звіт за результатами дослідження savED Міжнародного благодійного фонду SavED, соціологічної агенції Vox Populi за підтримки Програми «U-LEAD з Європою». К., 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Zvit.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>
7. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022–2023 навчальному році. ДСЯО. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
8. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2023–2024 навчальному році. Звіт. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2024/>
9. Загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Звіт за результатами моніторингу. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2024/07/Monitoringove-doslidzhennya-yakosti-osviti-ZZSO-v-umovakh-viyni-2023_SQE-SURGe.pdf
10. Назаренко Ю., Когут І. Умови праці вчитель_ок: вплив повномасштабної війни. Звіт за результатами дослідження. Cedos, 2024. URL:

https://cedos.org.ua/researches/umovy-praczi-vchytel_ok-vplyv-povnomasshtabnoyi-vijny/

11. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / Кол. авт. : М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf

12. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Naczionalnyj-zvit_povnyj.pdf

13. Опитування учасників освітнього процесу щодо організації освітнього процесу в 2022–2023 навчальному році. ДСЯО. URL: file:///D:/Users/Admin/Downloads/Zvit_SQEuа_Opituвання_onlain-oflain_2022-2023_navchalnyy_rik.pdf/

14. Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати? URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>

15. Освітні індикатори національного та місцевого рівня. URL: <http://surl.li/btkmpc>

16. Пасічник Н.О., Ботузова Ю.В., Ріжняк Р.Я. Експертна діяльність в закладах освіти. Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. – Кропивницький: ЦДУ імені В. Винниченка, 2024 (протокол № 12 від 30.05 2024 р.). – 514 с. (репозитарій) <https://dspace.cusu.edu.ua/bitstreams/6a8b2476-0315-4a33-9d48-8042fd82b836/download>

17. Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я. Експертне оцінювання освітніх процесів: історія та сьогодення. Проблеми та інновації в математичній, цифровій, природничій і професійній освіті: збірник матеріалів XVI-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції, м.

Кропивницький, 20 листопада – 14 грудня 2023 року / Відп. ред. М. І. Садовий.
Кропивницький: РВВ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2023. С. 32–33.

18. Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я. Інформаційно-аналітичні системи для самооцінювання управлінських та освітніх процесів у закладах освіти України. Проблеми та інновації в математичній, цифровій, природничій і професійній освіті: збірник матеріалів XVII-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції, м. Кропивницький, 20 – 27 червня 2024 року / Відп. ред. М. І. Садовий. Укладачі: М.І. Садовий, А.В. Бевз, О.М. Трифонова. Кропивницький: Інформаційний відділ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2024. С. 136–138.

Відомості про автора:

Безпалова Анастасія Антонівна – студентка II курсу магістратури факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, тел. +380638370916, e-mail: anastasiabsplv1@gmail.com.